

Votaziun chantunala dal pievel dals 17 da zercladur 2007

Explicaziuns dal cussegl grond

Lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing)

La trilinguitad è in element essenzial da noss chantun. Cun la lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing) renconuscha il legislatur chantunal questa part impurtanta da nossa identitad ed ademplescha ina incumbensa da la constituziun chantunala che concerna la politica da linguas. Tenor la lescha da linguas è il rinforzament da la trilinguitad ina incumbensa cuminaivla dal chantun e da las vischnancas. Per cuntanscher questa finamira regla ella:

- il diever da las linguas chantunalas uffizialas tudestg, rumantsch e talian tras las autoritads chantunalas e tras las dretgiras;
- co ch’il rumantsch e co ch’il talian duain vegnir mantegnids e promovids; sco er
- tenor tge criteris che las trais linguas uffizialas dal chantun – tudestg, rumantsch e talian – ston vegnir applitgadas en las vischnancas ed en ils circuls.

La lescha da linguas sa basa sin la realitad linguistica actuala en il chantun ed en las vischnancas. Ella resguarda la libertad linguistica e l’autonomia linguistica da las vischnancas e dals circuls e protegia ils dretgs da la cuminanza linguistica rumantscha e da la cuminanza linguistica taliana en lur territoris tradiziunals.

Explicaziuns a partir da p. 3

Project da votaziun p. 13

Stimadas conburgaisas e stimads conburgais

Nus As suttamettain il suandant project per la votaziun:

Lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing)

Ils 19 d'october 2006 ha il cussegl grond deliberà la lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing) cun 106 cunter 0 vuschs. Cunter quest conclus è vegnì fatg in referendum. Nus As preschentain perquai il suandant project per la votaziun.

A. Il project da votaziun en detagl

Cun la lescha da linguas duain vegnir cuntanschidas las suandantas finamiras:

- realisar l'incumbensa da la politica da linguas da la constituziun federala (art. 18 e 70), da la constituziun chantunala (art. 3) e dal dretg internaziunal (charta europeica da las linguas regionalas u minoritaras, convenziun da basa per proteger las minoritads naziunalas);
- circumscriber il champ, en il qual las autoritads dal chantun ston applitgar las linguas chantunalas uffizialas;
- rinforzar la trilinguitad sco element essenzial dal Grischun;
- proteger e promover las linguas periclitadas rumantsch e talian;
- promover il barat tranter las cuminanzas linguisticas;
- stgaffir las premissas per in institut per la plurilinguitad;
- fixar ils princips, tenor ils quals las vischnancas vegnan attribuidas als territoris linguistics sco er tenor ils quals las linguas communalas uffizialas e las linguas communalas da scola vegnan applitgadas.

1. L'incumbensa da la politica da linguas da la constituziun chantunala

La nova constituziun chantunala cuntegna in cler confess a la trilinguitad chantunala. Gia en il preambel vegn exprimida la voluntad da garantir e da promover la trilinguitad e la varietad culturala da noss chantun.

Concretisà vegn quest confess en spezial en l'artigel 3 da la constituziun chantunala:

Art. 3 Linguas

¹ Il tudestg, il rumantsch ed il talian èn las linguas chantunalas ed uffizialas equivalentas dal chantun.

² Il chantun e las vischnancas sustegnan e prendan las mesiras necessarias per mantegnair e per promover la lingua rumantscha e taliana. Els promovon la communicaziun ed il barat tranter las cumanzas linguisticas.

³ Las vischnancas ed ils circuls determineschan lur linguas uffizialas e lur linguas da scola, e quai en il rom da lur cumpetenzza ed en cooperaziun cun il chantun. En quest connex respectan ellas la cumposiziun linguistica usitada e resguardan las minoritads linguisticas tradiziunalas.

2. Ils puncts centrals da la lescha da linguas (LLing)

– Linguas chantunalas uffizialas (art. 3 fin 6 LLing)

Tenor l'art. 3 al. 1 da la constituziun chantunala èn il tudestg, il rumantsch ed il talian las linguas chantunalas ed uffizialas equivalentas dal chantun. La lescha da linguas concretisescha questa incumbensa constituziunala e regla il champ d'applicaziun da las trais linguas uffizialas dal chantun

tras las autoritads dal chantun, en spezial tras il cussegl grond, tras la regenza, tras l'administraziun e tras las dretgiras chantunalas. En quest connex vegn surigliada per gronda part la pratica ch'è actualmain vertenta.

La regulaziun da las linguas uffizialas fixe-scha en tge lingua – tudestg, rumantsch u talian – che las abitantas e ch'ils abitants pon contactar las autoritads dal chantun. Areguard la lingua da standard rumantscha, il rumantsch grischun, sa restrenschan las regulaziuns legalas a sia applicaziun sco lingua uffiziala sin plaun chantunal. Davart il diever dal rumantsch grischun en las vischnancas ed en ils circuls n'exprima la lescha nagut. Er suenten che la lescha da linguas è entrada en vigur è l'introducziun dal rumantsch grischun sin plaun communal vinavant chausa da la vischnanca.

– Linguas da dretgira (art. 7 fin 10 LLing) Dretgiras chantunalas (art. 8 LLing)

Per las proceduras davant dretgiras chantunalas (dretgira chantunala, dretgira administrativa) han tut las trais linguas chantunalas uffizialas ils medems dretgs. Las partidas e lur represchentanzas èn libras en quai che concerna la tscherna da la lingua uffiziala per lur inoltraziuns e per lur votums. Sch'ina da las partidas participadas na chapescha betg la lingua da procedura, ordinescha la dretgira ina translaziun gratuita en in'atra lingua chantunala uffiziala.

Dretgiras districtualas (art. 9 e 10 LLing)

Tar proceduras davant las dretgiras districtualas vala il princip che las partidas e che lur represchentanzas pon tscherner libramain tranter las linguas uffizialas dal district en quai che concerna lur scrittiras giuridicas e las autras inoltraziuns. En

districts monolingvs – districts tudestgs resp. districts talians – è la lingua uffiziala dal district l'única lingua da dretgira. Districts monolingvs rumantschs na datti nagins en il Grischun. En districts plurilingvs pon las partidas tscherner libramain tranter las linguas da dretgira per lur scrittiras giuridicas u per lur inoltraziuns. Per las dretgiras districtualas valan dal rest analogamain las regulaziuns sco per las dretgiras chantunalas.

– Promoziun da la lingua rumantsch e da la lingua talian / barat tranter las cumanzas linguisticas (art. 11 fin 15 LLing)

La promoziun da las linguas ch'era reglada fin ussa en la lescha chantunala per promover la cultura vegn transferida en la nova lescha da linguas. Areguard il cuntegn sa mida mo pauc: Sco nov instrument directiv survegn il chantun la pussaivladad da far cuvegnas da prestaziun cun las organizaziuns linguisticas rumantschas e talianas dal chantun Grischun. La pussaivladad da promover il barat da personas d'instrucziun sco er da classas da scola tranter las cumanzas linguisticas vegn da nov integrada en la lescha da linguas.

– Linguas uffizialas e linguas da scola da las vischnancas e dals circuls (art. 16 fin 25 LLing)

Attribuziun (art. 16 LLing)

Tenor las directives liantas da la constituziun federala (art. 70 al. 2) e da la constituziun chantunala (art. 3 al. 3) èn ils chantuns e las vischnancas obligads – determinond las linguas uffizialas e las linguas da scola – d'observar la cumposiziun linguistica tradiziunala dals territoris e da resguardar las cumanzas linguisticas tradiziunalas. La lescha da linguas tegna quint da quai fixond criteris, tenor

ils quals las vischnancas pon vegnir attribuidas als singuls territoris linguistics. Questa determinaziun vegn fatga sin basa da la cumposiziun linguistica da la populaziun da la vischnanca il mument da l'entrada en vigur da la lescha da linguas. Decisivs èn ils resultats da l'ultima dumbraziun federala dal pievel e la realitad linguistica actuala:

Vischnancas che han ina part da commembras e da commembers d'ina lingua chantunala, che surpasa 40 pertschient, valan sco uschenumnadas «vischnancas monolingvas», talas cun ina part tranter 20 e 40 pertschient sco «plurilingvas».

Decisiva è questa determinaziun exclusivamain per vischnancas, en las qualas il rumantsch resp. il talian vala sco lingua tradiziunala, pia sco lingua che vegn duvrada en quellas vischnancas, e quai tenor las dumbraziuns federalas dal pievel dapi l'onn 1860. Per ils territoris tudestgs dal Grischun sco er per las vischnancas che han midà lur lingua avant l'entrada en vigur da la lescha da linguas, n'ha questa lescha naginas consequenzas. La lescha respecta pia las structures – tant dal chantun sco er da las vischnancas – ch'èn creschidas istoricamain. La finamira principala è da proteger la lingua tradiziunala rumantscha resp. la lingua tradiziunala taliana en lur territoris da tschep. Impurtant è: Cun la lescha da linguas nova na fashain nus betg in pass enavos. La lescha è vegnida stgaffida per il futur. Decisiuns che las vischnancas han prendì pli baud na ston betg vegnir revocadas, e svilups che vegnan acceptads en general na ston er betg vegnir refatgs.

Vischnancas monolingvas

Vischnancas monolingvas èn obligadas da far diever da la lingua tradiziunala – dal rumantsch resp. dal talian – en il sector

uffizial (p. ex. a la radunanza communal, tar votaziuns communalas, tar comunicaziuns e tar publicaziuns communalas, tar decisiuns e tar disposiziuns communalas, per la correspundenza) sco er tar inscripziuns da locals uffizials e da vias. Questas vischnancas èn dentant libras da far diever supplementarmain – ultra da lur lingua tradiziunala – d’ina autra lingua uffiziala (p.ex. dal tudestg).

L’instrucziun en vischnancas monolinguas vegn fatga – sco enfin ussa – en la lingua tradiziunala.

Vischnancas plurilinguas

Vischnancas plurilinguas ston far diever da la lingua uffiziala tradiziunala (p. ex. dal rumantsch) en il sectur uffizial, e quai en moda adequata. Tge che «adequat» vul dir precisamain, sto vegnir determinà da la vischnanca da cas a cas. En quest connex vegn er resguardada la situaziun linguistica actuala.

L’instrucziun en scola vegn fatga en la lingua da la cuminanza linguistica tradiziunala u eventualmain en moda bilingua. Er questa regulaziun correspunda al standard actual en las vischnancas dal Grischun.

Dretg transitoric (art. 27 LLing)

Per vischnancas – er en il territori linguistic rumantsch – che han midà lur lingua uffiziala u da scola avant l’entrada en vigur da questa lescha (p. ex. da rumantsch a rumantsch/tudestg) na sa mida nagut pervia da la lescha da linguas. Pervia da las regulaziuns transitoricas na vegnan naginas da questas vischnancas (p. ex. Andeer, Alvagni, Alvaschagn, Bever, Casti, Farera, Lantsch, Pignia, Puntraschigna, Razén, Sched, Surava, Trin, Veulden, Ziran-Reschen) sfurzadas d’annullar quest pass – saja quai en il sectur da la lingua

uffiziala u saja quai en il sectur da la lingua da scola. Anzi, en questas vischnancas resta tut uschia sco ch’igl è. Naginas vischnancas n’èn obligadas da turnar a la situaziun linguistica da pli baud resp. da revocar la midada da lingua.

– Midada futura da la lingua uffiziala communal u da la lingua da scola (art. 24 LLing)

Vischnancas che vulan midar lur lingua uffiziala u lur lingua da scola suenter l’entrada en vigur da questa lescha, ston suttametter questa decisiun a la votaziun dal pievel. La premissa per in’eventuala midada da la lingua è che la part da las commembras e dals commembers da la cuminanza linguistica tradiziunala saja crudada sut 40 pertschient tar ina vischnanca monolingua resp. sut 20 pertschient tar ina vischnanca plurilingua.

Sche la maiortad da las votantas e dals votants ha approvà la midada d’ina vischnanca monolingua ad ina vischnanca plurilingua, vala quella midada da lingua sco acceptada; en cas d’ina midada d’ina vischnanca plurilingua ad ina vischnanca tudestga basegni ina maiortad da dus terzs. Quest quorum na tegna betg mo quint da l’impurtanza speziala da quest pass – numnadamain da la midada definitiva a la lingua tudestga en il sectur uffizial ed en il sectur da scola – mabain resguarda er ils interess legitims da las minoritads linguisticas tradiziunalas.

– Consequenzas finanzialas

Ina indicaziun exacta dals custs supplementars che la lescha da linguas vegn a chaschunar per il chantun e per las vischnancas na po strusch vegnir fatga. Ils custs supplementars ch’il chantun sto eventualmain surpigliar concernan la lavur supplementara en il sectur da las

translaziuns sco er in'eventuala contribu-ziun chantunala ad in institut per la pluri-linguitad che vegn manà da la confedera-ziun. Tenor il giudicament da la regenza dastgassan quests custs supplementars restar en in rom relativamain modest. En quest connex sto vegnir resguardà ch'il cussegl grond ha la pussaivladad d'influenzar ils custs supplementars sur il preventiv annual.

La lescha da linguas è il resultat d'ina procedura da consultaziun che ha cumpiglià vasts circuls sco er d'ina debatta detagliada ch'è vegnida manada en il cussegl grond. La lescha da linguas ademplescha las finamiras dal dretg da linguas che la costituziun federala e che la costituziun chantunala sco er ch'il dretg internaziunal pretendan. Il cussegl grond è persuadi ch'el suttametia a la populaziun grischuna cun questa lescha in project modern e prospectiv che tegna fitg bain quint da la situaziun linguistica speziala dal chantun Grischun.

B. Ils arguments dal comité da referendum

Il referendum ch'è vegni suttascrit da passa 3700 votantas e votants na sa drizza betg cunter la promoziun dal rumantsch, mabain cunter ina lescha ch'è – a noss avis – nunduvraba e malgista. Quai per ils suandants motivs:

1. Tenor l'art. 16 al. 2 da la nova lescha da linguas (LLing) valan er vischnancas cun ina part da fin 60% da personas che discurran tudestg sco ina vischnanca puramain rumantscha. En vischnancas cun ina part fin ad 80% da lingua tudestga è rumantsch l'emprima lingua en scola (art. 20 al. 1 LLing).
2. En las circa 70 vischnancas che valan tenor la lescha sco vischnancas unicamain rumantschas – schebain ch'ina maiortad discurra eventualmain tudestg – po mo anc vegnir duvrà il rumantsch a las radunanzas communalas ed en il contact cun las autoritads (art. 17 LLing).
3. Sche piazzas da lavur ston vegnir occupadas tar l'administraziun chantunala, vegnan privilegiadas personas che discurran duas u trais linguas uffizialas, e quai independentamain da lur profil d'exigenzas (art. 6 LLing). La maiortad da las Grischunas tudestgas e dals Grischuns tudestgs che han gi enfin ussa franzos ed englais sco lingua estra vegnan discriminads. Questa discriminaziun vala er en cas da promoziuns e da relaschadas.
4. Sco personas che appartegnan *exclusivamain* a la cuminanza linguistica rumantscha valan er personas – e quai senza ch'ellas sajan vegnidadas mandadas – da las qualas l'emprima lingua e la lingua la pli impurtanta è il tudestg (u il talian) che discurran dentant mintgatant rumantsch sco lingua secundara (art. 16 al. 4 LLing). Uschia vegn la cifra da la cuminanza linguistica rumantscha redublada u triplada artificialmain.
5. En l'avegnir na pon las vischnancas betg pli decider libramain davart lur identitad linguistica. Votaziuns, sco che l'art. 3 al. 3 da la costituziun chantunala las prevesa, vegnan remplazzadas da statisticas dubiusas e discutablas da l'onn 2000. Quai violescha ils dretgs costituziunals da las vischnancas e periclitescha uschia la pasch linguistica.
6. Tenor la nova lescha da linguas n'èsi betg pli garanti en districts plurilinges che las personas che tshertgan dretg

- pon duvrrar lur lingua materna durant la tractativa principala davant la dretgira ch'è cumpetenta per ellas. Quai vala tant per personas che discurran tudestg, sco er per personas che discurran rumantsch u talian.
7. Sin plaun communal, cirquital, districtual e chantunal chaschuna la lescha custs supplementars considerabels.
  8. Per il Puschlav, per la Bregaglia e per il Mesauca na porta la lescha nagins avantatgs, perquai che la lingua n'è betg periclitada en questas valladas. L'augment general da la valur dal rumantsch, en spezial en la politica da persunal dal chantun, vegn dentant ad avair effects negativs per l'italianità. Vitiers vegn anc ch'il status d'ina lingua minoritara vegn refusà per il talian – malgrà il svilup demographic ch'è relativamain favuraivel en l'Engiadin'ota.
  9. Las disposiziuns transitoricas tenor l'art. 27 LLing n'èn betg formuladas en moda clera ed evidentia e vegnan – quai ha mussà la discussiun d'enfin ussa – interpretadas en moda fitg differenta. Mo vischnancas che han gia prendì ina decisiun davart la lingua pon mantegnair tala. Per las autras vala da princip il nov dretg. La disposiziun n'è er betg clera, perquai che dumondas davart ils fatgs vegnan scumbigliadas cun ponderaziuns da dretg da disa.

tar 1

Linguas uffizialas en las vischnancas (art. 16 e 17 LLing)

Vischnancas, en las qualas p. ex. 60% da las abitantas e dals abitants discurran mo tudestg e 40% regularmain, ma betg exclusivamain rumantsch, valan sco vischnancas monolinguas rumantschas. En questas vischnancas dastga vegnir duvrà mo pli rumantsch a las radunanzas com-

munalas, tar votaziuns communalas, tar publicaziuns communalas e tar infurmasziuns communalas ed en il contact uffizial cun la populaziun. Tenor la missiva da la regenza al cussegl grond dals 16 da matg 2006 n'han «*las abitantas ed ils abitants nagin dretg da contactar las autoritads en in'otra lingua che en la lingua uffiziala*» (missiva tar la LLing, p. 107).

tar 1

Linguas da scola (en spezial art. 19 e 20 LLing)

Tant en vischnancas monolinguas rumantschas sco er en vischnancas plurilinguas è l'emprima lingua da scola obligatoricamain rumantsch. Tenor ils art. 19 e 20 LLing sto l'entira instrucziun en la scola populara vegnir dada en rumantsch, sche la part da las personas che discurran rumantsch en la vischnanca importa almain 20%. U ditg cun auters plets: Sche 80% da las abitantas e dals abitants d'ina vischnanca èn da lingua materna tudestga e sche mo 20% da las abitantas e dals abitants discurran (mintgatant) rumantsch, è rumantsch l'emprima lingua d'instrucziun en la scola populara. Questa disposiziun absurda violescha ils principis da la libertad linguistica e da l'egualitad giuridica ed ella pudess daventar ina ipoteka concernent il lieu per las vischnancas pertutgadas.

tar 3

Criteria d'engaschament discriminants tar il chantun (art. 6 LLing)

Sche plazzas da l'administraziun chantunala ston vegnir occupadas, sto – independentamain dal profil d'exigenzas – «vegnir dada la preferenza» a quellas personas «che han enconuschientschas da duas» u da «trais linguas uffizialas». Questa regulaziun discriminescha d'ina

vart persunas che n'avevan nagina pus-saivladad d'emprender pliras linguas. Ella chastia dentant er la populaziun da lingua tudestga dal chantun Grischun che n'ha – fin avant pauc temp – betg emprendi rumantsch u talian en la scola primara e secundara, mabain franzos ed englais.

tar 4

Tgi vala sco appartegnenta u sco appartegnent da la «cuminanza linguistica rumantscha»? (art. 16. al. 4 LLing)

Tar la «cuminanza linguistica rumantscha» tutgan da nov e senza ch'ellasajan vegnidas dumandadas er quellas persunas che han inditgà tudestg (u talian) sco emprima lingua tar la votaziun dal pievel da l'onn 2000, che discurran dentant mintgatant rumantsch sco lingua secundara. La nova lescha na sa basa pia betg primarmain sin l'identitad linguistica (sin la lingua, en la quala nus pensain), mabain sin in connex – secundar – cun la lingua rumantscha.

Uschia muteschon millis da persunas da lingua materna u principala tudestga senza savair e vulair a commembras ed a commembers da la «cuminanza linguistica» rumantscha. Ma er persunas che discurrivan ina giada rumantsch, da las qualas l'identitad linguistica è sa midada e che dovran ozendi il tudestg sco emprima lingua, daventan exclusivamain commembras e commembers da la «cuminanza linguistica rumantscha», e quai senza ch'ellas e senza ch'els sajan vegnids dumandads.

Tenor questa moda da calcular fiss p.ex. Samedan ina «vischnanca monolingua rumantscha» (cusseglier guvernativ Lardi ils 18 d'october 2006 davant il cussegl grond, prot. p. 523), schebain che mo 16.6% da la populaziun da Samedan inditgescha rumantsch e 61.4% tudestg sco lingua che

vegn dumagnada il meglier. Per Trin vala il medem cun ina part da 19.8% per il rumantsch e cun 72.7% per il tudestg.

tar 6

Linguas da dretgira (art. 7 fin 10 LLing)

Il district da l'En, da Malögia, dal Rain posteriur, dal Glogn e dal Plaun è tenor la nova lescha district bilings u plurilings. Quai vul dir che la tractativa principala sto vegnir fatga en la lingua da la persuna atgisada. Questa regulaziun che vala er per la dretgira chantunala chaschuna che las persunas che tschertgan dretg na pon – da vart da l'atgisadra u da l'atgisader – betg pli defender lur puntg da vista en lur lingua materna davant l'atgna dretgira. Uschia vegnan violadas massivamain las garantias costituzionalas da la libertad linguistica e dal'attenziun giuridica, e quai medemamain per persunas da lingua rumantscha, taliana u tudestga. Questa regulaziun n'è er betg adattada per la pratica: Tgi sa precisamain, da tge cuminanza linguistica che la persuna atgisada sa senta commembra resp. tge indicaziuns ch'ella ha fatg tar la votaziun dal pievel 2000? E co èsi p.ex. tar ina societad anonima?

tar 7

Consequenzas finanzialas

La nova lescha da linguas vegn a chaschunar in augment dals custs considerabel tar l'administraziun chantunala, tar la dretgira chantunala e tar la dretgira administrativa. Il servetschs da translaziun che duain star a disposiziun gratuitamain a las persunas pertutgadas ston vegnir engrondids massivamain. E l'institut per la plurilinguitad (art. 12 lit. g LLing) che vegn giavischà dal cussegl grond vegn ad esser collià inevitlamain cun custs considerabels, er sche nagin na sa fin ussa, tge che quest institut è precis.

Er per las vischnancas, per ils uffizis cirquitals e per las dretgiras districtualas en ils territoris rumantschs e plurilings vegnan a resultar gronds custs per ils servetschs da translaziun. Fin ussa na devi nagin basegn per sentenzias rumantschas en territoris rumantschs; tut las decisiuns èn fin ussa vegnidas formuladas en tudestg. Er per il sectur da scola sto vegnir fatg quint cun custs considerabels.

tar 9

Disposiziun transitorica (art. 27 LLing)

Sco che la debatta actuala ha mussà, vegnan las disposiziuns transitoricas interpretadas en moda fitg differenta, e quai perfin da las aderentas e dals aderents da la lescha da linguas. Sch'ì na sa mida dentant nagut pervia da las disposiziuns transitoricas – sco che tschertas aderentas e tscherts aderents pretendan –, alura avess ins pudì renunziar senza auter a questa lescha.

Preziadas votantas grischunas, preziads votants grischuns

La nova lescha da linguas n'è betg ponderada, ella n'è strusch realisabla, ella è anticonstituziunala, nundemocratica, malgista e chaschuna gronds custs periodics per il chantun e per las vischnancas. Ella è cuntraproductiva, e quai gist areguard la finamira avisada da promover il rumantsch. Per che la via possia vegnir fatga libra per ina megla soluziun As recumandain nus pervia da quai da dir **NA** a questa lescha.

Il favrer 2007

Il comité da referendum

C. Ils arguments dal cussegl grond

Ils arguments dal comité da referendum cunter la lescha da linguas n'èn betg fundads: els èn incumplets e sa basan per gronda part sin supposiziuns che na constattan betg u che han mancanzas.

1. Linguas uffizialas e linguas da scola en vischnancas monolinguas ed en vischnancas plurilinguas

Vischnancas monolinguas q.v.d. vischnancas cun almain 40 pertschient da la populaziun che appartegna ad ina cuminanza linguistica tradiziunala (p.ex. a la rumantscha) ston far diever da lur lingua tradiziunala *en il sectur uffizial* (art. 17 al. 1 LLing). Questas vischnancas n'èn dentant betg obligadas tenor la lescha da linguas da duvrar exclusivamain lur lingua tradiziunala p.ex. a la radunanza communal, tar il contact uffizial u per publicaziuns communalas. Anzi, ellas pon – sa basond sin l'autonomia communal – permetter ultra da la lingua tradiziunala er autras linguas (p.ex. il tudestg). Pervia da quai èsi evident che vischnancas monolinguas, en las qualas las cuminanze linguisticas tradiziunalas han la maioritad, pon permetter la lingua da la maioritad sco lingua supplementara.

En vischnancas monolinguas rumantschas sco er en vischnancas plurilinguas vegn l'*instrucziun en scola* dada sco enfin ussa en la lingua tradiziunala (art. 19 al. 1 LLing). Vischnancas, en las qualas i vegn instrui gia oz rumantsch sco emprima lingua en scola, èn unicamain obligadas da cuntinuar cun la pratica actuala.

Tut las vischnancas – er en il territori rumantsch – che han fatg ina *midada da la lingua uffiziala e/u da scola* (p. ex. dal

rumantsch al tudestg) avant che la lescha da lingua è entrada en vigur na ston betg revocar quest pass (art. 27 LLing). En questas vischnancas na vegnan tant la lingua uffiziala sco er la lingua da scola betg tutgadas da la lescha da linguas.

2. Criteris d'engaschament tar il chantun

Sche *plazzas da l'administraziun chantunala ston vegnir occupadas*, sto per regla – sche la qualificaziun è la medema – vegnir dada la preferenza a quellas candidatas ed a quels candidats che han enconuschientschas da duas u eventualmain da tut las trais linguas uffizialas. Sche plazzas ston vegnir occupadas, tar las qualas la cumpetenzza linguistica na gioga absolutamain nagina rolla, na datti percenter nagina obligaziun da dar la preferenza a persunas bilinguas resp. trilinguas. Per plazzas che han contact cun la populaziun n'èsi ni malgist ni discriminant che candidatas e che candidats che san pliras linguas chantunalas vegnan privilegiads envers persunas che han las medemas qualificaziuns, ch'èn dentant monolinguas. Questa favurisaziun è giustifitgada e correspunda dal rest er a la pratica ed als usits tar la confederaziun sco er en auters chantuns plurilingus.

3. Appartegnientscha a la cuminanza linguistica rumantscha

Tar la minoritad da la cuminanza linguistica rumantscha tutgan tut las persunas che han inditgà en la dumbraziun dal pievel ch'ellas *dovrian regularmain* questa lingua *en scola, en la professiun u a chasa* (art. 16 al. 4 LLing). Tar questa gruppa da

la populaziun na tutgan ni persunas da la maioritad da la cuminanza linguistica tudestga ni talas da la minoritad gualsra. Persunas da lingua tudestga ni autras persunas che n'han naginas ragischs rumantschas n'èn pia betg en privel da vegnir dumbradas tar las persunas rumantschas, e quai cunter lur voluntad. Anzi, persunas da derivanza rumantscha resp. taliana che dovran en la professiun u en il mintgadi il tudestg sco lingua principala duain pudair vegnir identifitgadas sco persunas che appartegnan a la cuminanza linguistica rumantscha resp. taliana. Questa moda da dumbrar tegna quint dal fatg che *persunas da derivanza rumantscha* èn per regla bilinguas ed inditgeschan (ston inditgar) en la dumbraziun dal pievel il tudestg sco lingua ch'ellas dovran il pli savens – p.ex. en la professiun – e sco lingua ch'ellas san il meglier. En ils conturns privats – en spezial en la famiglia – dovran questas persunas però regularmain la lingua rumantscha. Sch'ins sa basass unicamain sin la lingua che vegn dumagnada il meglier, vegnischan questas persunas dumbradas tar las persunas monolinguas tudestgas u tar las persunas d'autras linguas. Quai na correspunda betg a la realitad e na tegna er betg quint dal basegn spezial da proteger la lingua rumantscha. Las vischnancas da Samedan e da Trin che vegnan menziunadas spezialmain dal comité da referendum tutgan tenor la lescha da linguas – sco enfin ussa – tar las vischnancas bilinguas.

4. Linguas da dretgira

Davant las *dretgiras chantunalas* pon las partidas u lur represchentanzas duvrar ina lingua chantunala uffiziala da lur

tscherna per lur scrittiras giuridicas e per lur inoltraziuns (art. 8 al. 1 LLing). Sche la procedura vegn fatga en ina lingua chantunala uffiziala ch'ina da las partidas u che sia represchentanza na chapescha betg resp. na discorra betg, ordinescha la dretgira ina translaziun gratuita da la tractativa giudiziala resp. da la sentenza (art. 7 al. 4 LLing).

Davant las *dretgiras districtualas* èn tut las linguas dal district correspondent linguas da dretgira (art. 9 al. 2 ed art. 10 al. 2 LLing). Monolings èn tenor la lescha da linguas ils districts da Landquart, da la Plessur, dal Partenz/Tavau (districts cun tudestg sco lingua uffiziala), da la Moesa e dal Bernina (districts cun talian sco lingua uffiziala). Districts monolings rumantschs na datti – tenor l'attribuziun da la lescha da linguas – nagins. Pia n'èn er naginas dretgiras districtualas autorisadas u schizunt obligadas da duvrar exclusivamain il rumantsch.

En *districts plurilings* sco ils districts da l'En, dal Plaun, dal Rain posterius, da la Surselva (tutsbilings: rumantsch–tudestg) sco er da l'Alvra e da Malögia (domadus trilings: rumantsch – talian – tudestg) èn las partidas u lur represchentanzas libras da tscherner ina da las linguas uffizialas dal district per lur scrittiras giuridicas e per lur inoltraziuns (art. 10 al. 2). Sch'ina partida na sa betg la lingua da procedura, ordinescha la dretgira che la tractativa giudiziala e che la sentenza vegnian transladas gratuitamain en in'atra lingua uffiziala dal district (art. 7 al. 4 LLing).

5. Consequenzas finanzialas

Ni da la lescha ni da la missiva resultan indizis concrets per *custs supplementars* relevants. Ils custs supplementars da la

trilinguitad dal chantun èn en emprima lingia ina consequenza da la constituziun chantunala che parta da l'equivalenza da las linguas chantunalas uffizialas e che oblighescha il chantun e las vischnancas da prender las mesiras ch'èn necessarias per mantegnair e per promover il rumantsch ed il talian. Sin plaun chantun ha ultra da quai il cussegl grond – en il rom dal preventiv – mintga onn la pussaivladad da fixar las expensas per promover las linguas chantunalas.

6. Disposiziun transitorica (art. 27 LLing)

La disposiziun transitorica respunda – cuntrari a l'avis dal comité da referendum – en moda chapavla e clera la dumonda, tge che sto vegnir fatg en vischnancas che han midà lur lingua uffiziala e/u lur lingua da scola *avant che la lescha da linguas è entrada en vigur*. En questas vischnancas resta tut uschia sco ch'igl è. La lescha da linguas ha in effect exclusivamain per il futur. Naginas vischnancas che han fatg ina midada da la lingua – saja quai cun u saja quai senza in conclus correspondent – na vegnan sfurzadas da revocar quest pass. En la disposiziun transitorica da la lescha da linguas statti explicitamain:

Art. 27 Disposiziun transitorica

«Las disposiziuns davart las linguas uffizialas e davart las linguas da scola da las vischnancas na vegnan betg applicadas per conclus da vischnancas ch'èn vegnids prendids avant l'entrada en vigur da questa lescha sco er per fatgs ch'èn capitads avant questa data.»

D. Proposta

Il cussegl grond ha deliberà la lescha da linguas dal chantun Grischun cun 106 cunter 0 vuschs. Nus As proponin, charas conburgaisas e chars conburgais, d'acceptar quest project da votaziun.

En num dal cussegl grond

La presidenta dal cussegl grond:

Agathe Bühler-Flury

L'actuar: *Claudio Riesen*

Project da votaziun

Lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing)

dals 19 d'october 2006

Il cussegl grond dal chantun Grischun,

sa basond sin l'art. 3 da la constituziun chantunala,
suenter avair gi' invista da la missiva da la regenza dals 16 da matg 2006,

concluda:

I. Disposiziuns generalas

Art. 1

¹ Questa lescha ha l'intent da:

Intent

- a) rinforzar la trilinguitad sco element essenzial dal Grischun;
- b) consolidar individualmain, socialmain ed instituziunalmain la conscienza per la plurilinguitad chantunala;
- c) promover la chapientscha e la convivenza tranter las cuminanzeas linguisticas chantunalas;
- d) mantegnair e promover la lingua rumantscha e taliana;
- e) sustegnair il rumantsch, la lingua chantunala periclitada, cun mesiras spezialas;
- f) stgaffir premissas en il chantun per in institut per la plurilinguitad.

² Cun ademplir lur incumbensas tegnan il chantun, las vischnancas, las corporaziuns regiunalas, las corporaziuns da vischnancas, ils districts, ils circuls sco er autras corporaziuns da dretg public quint da la cumposiziun linguistica usitada dals territoris e prendan resguard da la communitad linguistica tradiziunala.

Art. 2

Questa lescha regla:

Object

- a) il diever da las linguas chantunalas uffizialas tras las autoritads chantunalas e tras las dretgiras;
- b) las mesiras per mantegnair e per promover la lingua e la cultura rumantscha e taliana sco er il barat tranter las cuminanzeas linguisticas chantunalas;

- c) l'attribuziun da las vischnancas e dals circuls als territoris linguistic sco er la collavuraziun dal chantun cun las vischnancas, cun las corporaziuns regiunalas, cun las corporaziuns da vischnancas, cun ils districts, cun ils circuls e cun autras corporaziuns da dretg public tar la determinaziun da lur linguas uffizialas e da lur linguas da scola.

II. Linguas chantunalas uffizialas

Art. 3

Princips

¹ Las linguas uffizialas dal chantun vegnan applitgadas en la legislaziun, en l'applicaziun dal dretg ed en la giurisdicziun.

² Mintga persuna po sa drizzar a las autoritads chantunalas en ina lingua uffiziala da sia tscherna.

³ Las autoritads chantunalas respundan en la lingua uffiziala, en la quala ellas vegnan dumandadas. En il contact cun vischnancas, cun corporaziuns regiunalas, cun corporaziuns da vischnancas e cun circuls dovrán ellas las linguas uffizialas da talas respectivamain da tals. En proceduras da recurs sa drizza la lingua da procedura tenor la lingua uffiziala che vegn duvrada en la decisiun contestada.

⁴ En la comunicaziun en scrit dovrán las autoritads chantunalas e las dretgiras chantunalas las linguas uffizialas en lur furmas da standard.

⁵ La furma rumantscha da standard da las autoritads chantunalas e da las dretgiras chantunalas è il rumantsch grischun. Personas da lingua rumantscha pon sa drizzar al chantun en ils idioms u en rumantsch grischun.

Art. 4

Cussegl grond

¹ Tar las tractativas en il cussegl grond ed en sias cumissiuns s'exprima mintga commembra e mintga commember en la lingua uffiziala da sia tscherna.

² Mintga commembra e mintga commember dal cussegl grond ha il dretg da pretender translaziuns da dumondas parlamentaras inoltradas, e quai en la lingua uffiziala ch'ella u ch'el chapescha.

³ Texts uffizials ch'èn previs per la publicaziun en il cudesch da dretg grischun ston esser avant maun en tut las linguas uffizialas per vegnir tractads en il cussegl grond ed en sias cumissiuns.

Art. 5

Regenza

¹ Las commembras ed ils commembers da la regenza lavuran en la lingua uffiziala da lur tscherna.

² En in'ordinaziun speziala regla la regenza la translaziun da texts uffizials, da publicaziuns uffizialas, da comunicaziuns uffizialas a las medias, da paginas d'internet uffizialas, da documents uffizials, da la correspundenza

uffiziala sco er d'inscripziuns uffizialas d'edifizis chantunals e da vias chantunals en las linguas chantunals uffizialas.

³ Il chantun promova las enconuschientschas da ses personal en las linguas chantunals uffizialas.

Art. 6

Sche plazzas da l'administraziun chantunala ston vegnir occupadas, sto per regola – sche las qualificaziuns èn las medemas – vegnir dada la preferenza a quellas candidatas ed a quels candidats che han enconuschientschas da duas u eventualmain da tut las trais linguas uffizialas. Engaschaments

Art. 7

¹ La parsura u il parsura da la dretgira fixescha a norma da questa lescha, en tge lingua uffiziala che la procedura giudiziala vegn fatga. Dretgiras
1. disposiziuns
generalas

² En las tractativas s'expriman las commembras ed ils commembers da las dretgiras en la lingua uffiziala da lur tscherna.

³ Sentenzias, conclus e disposiziuns vegnan redigids en la lingua uffiziala, en la quala la procedura giudiziala è vegnida fatga.

⁴ Sch'ina partida sa mo in'otra lingua uffiziala, ordinescha la parsura u il parsura da la dretgira – sin dumonda – ina translaziun gratuita da la tractativa respectivamain da la sentenza.

⁵ En enclegientscha cun las partidas èsi admess da divergiar da las disposiziuns da questa lescha.

Art. 8

¹ Davant las dretgiras chantunals pon las partidas duvrar ina lingua chantunala uffiziala da lur tscherna per lur scrittiras giuridicas e per lur inoltraziuns. 2. dretgiras
chantunals

² La lingua da procedura sa drizza per regola tenor la lingua uffiziala che vegn duvrada en la decisiun contestada respectivamain tenor la lingua uffiziala che vegn discurreda e duvrada da la partida accusada.

Art. 9

¹ Districts che sa cumponan da circuls monolings cun ina lingua uffiziala identica valan sco districts monolings. La lingua uffiziala d'in district monoling corresponda a tala dals circuls. 3. dretgiras
districtualas
a) districts
monolings

² Per scrittiras giuridicas e per inoltraziuns sto vegnir duvrada la lingua uffiziala dal district.

³ La tractativa principala vegn fatga en la lingua uffiziala dal district.

b) districts plurilingis

Art. 10

¹ Districts che sa cumponan da circuls monolingis cun differentas linguas uffizialas respectivamain da circuls plurilingis valan sco districts plurilingis. Las linguas uffizialas d'in district pluriling en tut las linguas uffizialas dals circuls.

² Per lur scrittiras giuridicas e per lur inoltraziuns pon las partidas duvrar ina lingua uffiziala dal district.

³ La tractativa principala vegn per regla fatga en la lingua uffiziala che vegn discurreta e duvrada da la partida accusada respectivamain da la persona accusada.

III. Promoziun da la lingua rumantscha e taliana / barat tranter las cuminanzas linguisticas

Art. 11

Chantun
1. instituziuns

¹ A la lia rumantscha, a la pro Grigioni italiano ed a l'agenzia da novitads rumantscha paja il chantun contribuziuns periodicas annualas per mantegnair e per promover la lingua e la cultura rumantscha respectivamain taliana.

² La concessiun da las contribuziuns chantunalas vegn fatga dependenta da l'observaziun da cunvegns da prestaziun tranter il chantun e las instituziuns che han il dretg da contribuziuns. Questas cunvegns da prestaziun vegnan concludidas per ina perioda da mintgamai quatter onns.

³ Il preventiv, il rapport annual ed il quint annual ston vegnir sutmess a la regenza per l'approvaziun.

⁴ Las contribuziuns chantunalas importan 10 fin 50 pertschient dals custs cumprovads tenor la cunvegna da prestaziun.

⁵ Il cussegl grond fixescha en atgna cumpetenzza ils credits per las contribuziuns chantunalas.

Art. 12

2. projects e mesiras da promoziun spezialas
a) secturs, criteris da calculaziun

¹ Il chantun po pajar contribuziuns a vischnancas, ad autras corporaziuns da dretg public ed a personas privatas, cunzunt a favur:

- a) da mesiras e da projects per mantegnair e per promover la lingua rumantscha e taliana sco er la trilinguitad chantunala;
- b) da mesiras e da projects per la chapientscha tranter las cuminanzas linguisticas chantunalas;
- c) da gasettas e da revistas rumantschas e talianas per indemnisar prestaziuns che mantegnan la lingua, sche quellas prestaziuns na pon betg vegnir furnidas uschia ch'ellas cuvran ils custs;
- d) da l'elavuraziun, da la translaziun e da la publicaziun da lavurs scientificas davart las linguas chantunalas, davart lur idioms e davart lur

dialects, davart la plurilinguitad sco er davart la politica da linguas e da chapientscha;

- e) da la translaziun d'ovras litteraras en rumantsch;
- f) da curs da rumantsch u da talian per integrar persunas d'autras linguas;
- g) d'in institut per la plurilinguitad en il chantun Grischun;
- h) da l'installaziun da scolas bilinguas u da classas bilinguas en vischnancas tudestgas.

² Las contribuziuns chantunalas sa drizzan cunzunt tenor la qualitat da la mesira, tenor sia impurtanza linguistic-regiunala sco er tenor ses effect per il mantegniment e per la promoziun da la lingua.

Art. 13

¹ Las contribuziuns chantunalas vegnan fatgas dependentas d'atgnas prestaziuns adequatas da las instituziuns che retschaivan contribuziuns.

b) premissas per las contribuziuns

² A projects che han en emprima lingua ina finamira da rendita na vegnan pajadas naginas contribuziuns chantunalas.

Art. 14

Las vischnancas prendan mesiras per mantegnair e per promover lur lingua tradiziunala.

Vischnancas

Art. 15

¹ Il chantun e las vischnancas promovon il barat da scolaras e da scolar, da classas da scola e da persunas d'instrucziun tranter las cuminanzeas linguisticas.

Barat tranter las cuminanzeas linguisticas

² Per quest intent po il chantun pajar contribuziuns ad organisaziuns da barat.

IV. Linguas uffizialas e linguas da scola da las vischnancas e dals circuls

Art. 16

¹ En lur legislaziun determineschan las vischnancas las linguas uffizialas tenor ils princips da questa lescha.

Vischnancas

1. linguas uffizialas

² Vischnancas cun ina part da commembras e da commembers d'ina cuminanza linguistica tradiziunala d'almain 40 pertschient valan sco vischnancas monolinguas. En questas vischnancas è la lingua tradiziunala la lingua communal uffiziala.

a) determinaziun

³ Vischnancas cun ina part da commembras e da commembers d'ina cuminanza linguistica tradiziunala d'almain 20 pertschient valan sco vischnancas plurilinguas. En questas vischnancas è la lingua tradiziunala ina da las linguas communalas uffizialas.

⁴ Per fixar la part procentuala d'ina cuminanza linguistica è decisivs ils resultats da l'ultima dumbraziun federala dal pievel. A la cuminanza linguistica rumantscha u taliana tutgan tut las persunas che inditgeschan il rumantsch u il talian tar almain in dumonda davart l'appartegnientscha linguistica.

Art. 17

b) champ
d'applicaziun

¹ Vischnancas monolinguas èn obligadas da far diever da lur lingua uffiziala, cunzunt a la radunanza communal, tar votaziuns communalas, tar communicaziuns e publicaziuns communalas, en il contact uffizial cun la populaziun sco er tar inscripziuns da locals uffizials e da vias. Tar inscripziuns privatas che sa drizzan a la publicitad sto vegnir resguardada la lingua uffiziala en moda adequata.

² Vischnancas plurilinguas èn obligadas da far diever en moda adequata da la lingua uffiziala tradiziunala.

³ Las vischnancas reglan ils detagls davart il champ d'applicaziun da lur linguas uffizialas en cooperaziun cun la regenza.

Art. 18

2. linguas da
scola
a) disposiziuns
generalas

¹ En lur legislaziun reglan las vischnancas la lingua da scola per l'instrucziun en la scola populara, e quai tenor ils princips da questa lescha.

² L'attribuziun da las vischnancas a las vischnancas monolinguas ed a las vischnancas plurilinguas succeda confurm a las disposiziuns davart las linguas uffizialas.

³ Sin dumonda da la vischnanca po la regenza permetter excepziuns tar la tscherna da la lingua da scola en l'interess da mantegnair ina lingua chantunala periclitada.

Art. 19

b) vischnancas
monolinguas

¹ En vischnancas monolinguas ha lieu l'instrucziun da l'emprima lingua en la lingua uffiziala da la vischnanca. Ellas procuran che l'emprima lingua vegnia tgirada spezialmain sin tut ils stgalims da scola.

² La determinaziun da la segunda lingua succeda tenor ils princips da la lescha chantunala da scola.

Art. 20

c) vischnancas
plurilinguas e
vischnancas
tudestgas

¹ En vischnancas plurilinguas ha lieu l'instrucziun da l'emprima lingua en la lingua uffiziala tradiziunala.

² En vischnancas plurilinguas ed en vischnancas tudestgas po la regenza – sin dumonda da la vischnanca – permetter da manar ina scola populara bilingua en l'interess da mantegnair la lingua tradiziunala.

³ En vischnancas cun ina part da commembras e da commembers d'ina cuminanza linguistica tradiziunala d'almain 10 pertschient sto vegnir purschì rumantsch u talian durant il temp da scola obligatoric.

Art. 21

Sin dumonda da la corporaziun regiunala po la regenza – sa basond sin in concept – permetter da manar ina scola populara bilingua. Il chantun po pajar contribuziuns a questas scolas.

d) scolas regiunals bilinguas

Art. 22

En vischnancas monolinguas cun rumantsch u cun talian sco lingua uffiziala sco er en vischnancas plurilinguas mettan las vischnancas a disposiziun purschidas a personas d'altas linguas, per che quellas possian emperder e meglierar la cumpetenza linguistica en la lingua tradiziunala.

3. cumpetenza linguistica

Art. 23

¹ Sche duas u pliras vischnancas monolinguas u plurilinguas fusiuneschan, vegnan applitgadas conform al senn las disposiziuns da questa lescha davart il diever da las linguas uffizialas e davart las linguas da scola. Per fixar la part procentuala da las commembras e dals commembers d'ina cuminanza linguistica è decisiv il dumber total da la populaziun da la vischnanca ch'è vegnida creada da nov.

4. fusiun da vischnancas / colliaziun da vischnancas

² Las corporaziuns regiunals e las corporaziuns da vischnancas reglan il diever da las linguas uffizialas ed eventualmain da las linguas da scola en ils statuts. En quest connex resguardan ellas en moda adequata la situaziun linguistica da las singulas vischnancas.

Art. 24

¹ La midada d'ina vischnanca monolingua ad ina vischnanca plurilingua e viceversa sco er la midada d'ina vischnanca plurilingua ad ina vischnanca tudestga èn suttemessas a la votaziun dal pievel. Ina dumonda correspundenta premetta che la part da las commembras e dals commembers da la cuminanza linguistica tradiziunala saja crudada sut 40 pertschient tar la midada d'ina vischnanca monolingua ad ina vischnanca plurilingua e sut 20 pertschient tar la midada d'ina vischnanca plurilingua ad ina vischnanca tudestga.

5. midada da lingua

² Ina midada da lingua vala sco acceptada, sche la maioritad da las votantas e dals votants ha approvà la midada d'ina vischnanca monolingua ad ina vischnanca plurilingua e sche dus terzs da las votantas e dals votants han approvà la midada d'ina vischnanca plurilingua ad ina vischnanca tudestga, e quai suenter avair deduci las vuschs vidas e nunvalaivlas.

³ Conclus davart la midada da lingua ston vegnir approvads da la regenza.

Art. 25

Circuls

¹ Circuls che sa cumponan da vischnancas monolinguas cun ina lingua uffiziala identica valan sco circuls monolingvs. La lingua uffiziala da quests circuls è la lingua uffiziala da las vischnancas che furman il circul.

² Circuls che sa cumponan da vischnancas cun differentas linguas uffizialas respectivamain da vischnancas plurilinguas valan sco circuls plurilingvs. Las linguas uffizialas da quests circuls èn tut las linguas uffizialas da las vischnancas che furman il circul.

³ Per proceduras da dretg civil e da dretg penal davant la presidenta cirquitala u davant il president cirquital vegnan applitgadas conform al senn las disposiziuns davart las dretgiras districtualas.

⁴ Ils circuls reglan ils detagls davart il champ d'applicaziun da lur linguas uffizialas en cooperaziun cun la regenza.

V. Disposiziuns finalas

Art. 26

Midadas dal dretg vertent

Las leschas qua sutvart vegnan midadas sco suonda:

1. Lescha davart il cussegl grond (LCG) dals 8 da december 2005

Art. 45

aboli

2. Procedura civila dal chantun Grischun (PC) dal 1. da december 1985

Art. 48a

Linguas da dretgira

Las linguas da dretgira sa drizzan tenor la lescha da linguas dal chantun Grischun.

3. Lescha davart la procedura penala (PP) dals 8 da zercladur 1958

Art. 101a

Linguas da dretgira

Las linguas da dretgira sa drizzan tenor la lescha da linguas dal chantun Grischun.

4. Lescha davart la giurisdicziun administrativa en il chantun Grischun (lescha davart la dretgira administrativa, LDA) dals 9 d'avrigl 1967

Art. 20

Las linguas da dretgira sa drizzan tenor la lescha da linguas dal chantun Grischun.

5. Lescha per promover la cultura (LPC) dals 28 da settember 1997

Art. 2 al. 1

¹ Il chantun po sustegnair cun contribuziuns unicas vischnancas, au-
tras corporaziuns da dretg public, instituziuns e persunas privatas en
lur stentas per promover la lavur culturala, l'intermediaziun da la
cultura sco er la perscrutaziun e la tgira da l'ierta culturala.

Art. 3 lit. c

aboli

Art. 6 al. 1

¹ Il chantun po sustegnair instituziuns publicas e privatas e federa-
ziuns da tetg chantunalas en ils secturs da la cultura sco er da la
perscrutaziun da la cultura cun contribuziuns periodicas annualas,
sche quellas adempleschan ina incumbensa chantunala impurtanta u
sch'ellas han ina muntada surregiunala. La concessiun da contribu-
ziuns po vegnir fatga dependenta da l'observaziun d'incaricas da pre-
staziun.

Art. 12 al. 1 e 2

¹ aboli

² Per promover la lavur culturala professiunala po il chantun organi-
sar concurrenzas per surdar stipendis libers ed incumbensas da reali-
sar ovras e prender mesiras intenziunadas en ils secturs dals arts.

Art. 27

Las disposiziuns davart las linguas uffizialas e davart las linguas da scola
da las vischnancas na vegnan betg applitgadas per conclus da vischnancas
ch'èn vegnids prendids avant l'entrada en vigur da questa lescha sco er per
fatgs ch'èn capitads avant questa data.

Disposiziun
transitorica

Art. 28

Ils relaschs da las vischnancas e dals circuls sco er ils statuts da las colli-
aziuns da vischnancas ston vegnir adattads a las novas prescripziuns entai-
fer trais onns suenter che questa lescha è entrada en vigur.

Adattaziun da
relaschs
communals

Art. 29

¹ Questa lescha è suttamessa al referendum facultativ.

² La regenza fixescha il termin da l'entrada en vigur da questa lescha.

Referendum ed
entrada en vigur

Votar è pli simpel che quai ch'ins pensa!

Sche Vus essas absenta u absent la dumen-
gia da votaziun u sche Vus duessas esser
impedida u impedi da votar a l'urna,
avais Vus las suandantas pussaivladads
da prender part a la votaziun:

1. Votaziun anticipada

Er en Vossa vischnanca avais Vus la pus-
saivladad da votar durant almain dus
dals ultims quatter dis avant il di da vota-
ziun, u

- da votar a l'urna
u
- da consegnar il cedel da votar en ina
cuverta serrada ad in uffizi commu-
nal.

2. Votaziun per corrispondenza

- Ils documents necessaris (cuverta da
resposta, cuverta da votar) survegnis
Vus automaticamain da la vischnanca.
- La cuverta da resposta u l'attest da
votar stuais Vus **suttascriver** en mintga
cas, autramain n'è Voss cedel betg
valaivel.
- Plinavant avais Vus duas pussaivladads
da votar per corrispondenza: Vus sur-
dais la cuverta da resposta a la **posta** u
Vus mettais la cuverta en ina **chascha
da brevs da l'administraziun commu-
nala inditgada da la vischnanca**.

Vossa chanzlia communal As vegn a
responder tuttas dumondas en connex
cun la votaziun anticipada e cun la vota-
ziun per corrispondenza. Legiai per pla-
schair er las publicaziuns uffizialas.